

برنامه‌های موفق کاهش سریع مصرف برق در دنیا

امیر شریف‌یزدی^۱، مجید خانقلی^۲

تاریخ دریافت مقاله:

۸۷/۱۰/۲

تاریخ پذیرش مقاله:

۸۷/۱۰/۱۴

چکیده:

گرمای زیاد هوا، خشکسالی، قطعی نیروگاه یا خطوط انتقال، موجب کمبود غیرمترقبه یا آنی تامین برق می‌شود. راه سنتی حل مشکل کمبود تولید، اعمال خاموشی به مشترکین است. ولی خاموشی بیش از یکی دو ساعت، از نظر اقتصادی، اجتماعی و سیاسی، قابل قبول نیست. راه دیگر، اجرای برنامه‌های کاهش سریع مصرف برق، با ترکیبی از اقدامات فنی بهبود بازده انرژی و تغییر رفتار مشترکین می‌باشد. طی سال‌های اخیر در کشورها و مناطق متعددی مانند برزیل، زلاندنو، نروژ، کالیفرنیا و توکیو، چنین برنامه‌هایی ظرف تنها چندروز تا چندماه، اجرا شده؛ و ۲ تا ۲۰ درصد تقاضای برق کاهش یافته، نکته مهم، کاهش تقاضا بدون خسارات قابل ملاحظه اقتصادی؛ برخلاف کشورهای بدون برنامه و سازمان‌دهی قوی، بوده است. صرفه‌جویی به دلیل افزایش احتمال حوادث اهمیت بیشتری یافته؛ تجدید ساختار و آزادسازی بازار برق موجب کاهش ظرفیت رزرو و آسیب‌پذیری بیشتر آن شده و تغییرات شدید آب و هوایی، تأثیر فزاینده‌ای بر این معضل داشته است. مدل‌سازی رفتار اجتماعی برای کاهش سریع مصرف، حتی در کشورهایی که به پایداری نسبی در میزان تقاضا رسیده‌اند، بسیار دشوار است و عملاً همانند جعبه‌ای سیاه، ورودی و خروجی‌ها نشان داده می‌شوند. مشکل مضاعف کشور ما، تعرفه‌های ارزان برق و رشد دست‌کم ۶ درصدی مصرف، حتی در خاموشی تابستان ۸۷ و علی‌رغم کاهش ۵۰ درصدی روشنایی معابر، تبلیغات گسترده و خاموشی اجباری برخی صنایع بوده است. اگرچه در بهار ۸۸ رشد نزدیک به صفر به‌دلایلی مانند توزیع گسترده لامپ‌های کم‌مصرف، خنکی حدود ۴ درجه‌ای هوا نسبت به سال ۸۷ (تأثیر هر درجه خنکی هوا حدود یک درصد کاهش پیک است) و رکود برخی صنایع؛ مشاهده شد، اما ریشه‌های اصلی رشد نامتعارف مصرف به قوت خود باقی هستند. در این مقاله برخی از زمینه‌های قابل الگوبرداری؛ به ویژه با توجه به توصیه‌های آژانس جهانی انرژی، و همچنین نتایج برخی اقدامات داخلی در مناطقی مانند یزد بررسی می‌شود.

کلمات کلیدی:

کاهش مصرف برق، برنامه‌های کاهش مصرف، تقاضای برق، انرژی، مصرف برق

(۱) شرکت برق منطقه‌ای یزد Sharifyazdi@gmail.com
(۲) شرکت بین‌المللی پیمانکاری عمومی ایران Khangholi-majid@yahoo.com

مقدمه

تقریباً تمامی مناطق دنیا، کمبودهای عمده و ناگهانی در تولید و تامین برق را دست کم یکبار تجربه نموده‌اند. چنین کمبودهایی با علایم وقوع فزاینده؛ ممکن است به دلیل کاهش تولید نیروگاه‌های آبی در اثر خشکسالی، خروج نیروگاه، یک موج هوای گرم، کمبود ظرفیت یا حادثه‌ای جزئی در شبکه‌های انتقال و توزیع؛ از چند ساعت تا چند سال رخ دهد. در این بحران‌ها، زیربنای تحویل برق به مشترکین سالم باقی‌مانده ولی امکان تامین مطلوب و کافی برق در حد تقاضا وجود ندارد. زمان پایان بحران نیز عموماً قابل تخمین است: باران مخازن و دریاچه سدها را مجدداً پر می‌کند، نیروگاه تعمیر می‌شود، موج هوای گرم فروکش می‌نماید و ظرفیت کامل انتقال بازیابی می‌شود. فرض طراحان تجهیزات و مقامات رسمی، ثبات نسبی میزان تقاضا؛ با توجه به برآوردها؛ می‌باشد. هنگامی که کمبود تولید مختصری حادث می‌شود، می‌توان با استفاده از قراردادهای و تفاهم‌نامه‌های کاهش بار منعقد شده با صنایع، و برخی از ابزارهای فنی کاهش تقاضا و افت مختصر فرکانس کمبود را جبران نمود.

ولی مواردی پیش می‌آیند که این روش‌ها کافی نیستند. برای بسیاری از طراحان که عمدتاً با سمت تولید و تامین برق آشنا هستند، اعمال خاموشی‌های گسترده تنها راه حل است. آیا می‌توان تقاضای برق را؛ دست کم به‌طور موقت و درعین حال با سرعت؛ کم کرد، بدون اینکه خسارات قابل ملاحظه اقتصادی یا خرابی‌های فراگیر رخ دهند؟ بسیاری از کشورها با چنین وقایعی روبرو شده و با موفقیت از فروپاشی شبکه و خاموشی‌های گسترده از طریق اجرای برنامه‌های کاهش مصرف سریع در مدت کوتاه جلوگیری نموده‌اند. البته کاهش سریع مصرف برق با برنامه‌های کاهش تدریجی مصرف برق تفاوت‌ها و همچنین شباهت‌هایی دارد.

به دلیل تحولات زیست محیطی، خصوصی شدن فزاینده صنعت برق در دنیا و نگاه اقتصادی‌تر به سرمایه‌گذاری تاسیسات برق، دفعات وقوع این حوادث افزایش یافته‌اند، از این رو مرور تجارب موفق و ناموفق مواجه با کمبودهای عمده سال‌های اخیر، اهمیت مضاعفی یافته است.

بسیاری از تجارب یاد شده سخاوتمندانه و حتی با افتخار توسط دانشگاه‌ها یا سازمان‌های دولتی کشورهای اجراکننده، به تفصیل منتشر شده‌اند. آژانس جهانی انرژی نیز جمع‌بندی و توصیه‌هایی براساس این گزارش‌ها نموده [۱] که در این مقاله بررسی و زمینه‌های قابل الگوبرداری معرفی می‌شود.

بررسی علل فزاینده کمبودهای عمده و ناگهانی سال‌های اخیر

جدول ۱ فهرست مهمترین وقایع سال‌های اشاره شده و علل آنها را نشان می‌دهد [۱].

خاموشی سال ۲۰۰۱ کالیفرنیا؛ مشهورترین بحران برق سال‌های اخیر در دنیا؛ خشکسالی و هوای سرد سال‌های ۲۰۰۲ و ۲۰۰۳ و خالی شدن چندباره مخازن سدها در نروژ؛ و احتیاط‌های منطقی ایمنی و خارج نمودن نیروگاه‌های هسته‌ای در تابستان ۲۰۰۳؛ که وضعیت توکیو را تا مرز یک خاموشی گسترده برده؛ از این موارد هستند.

وقایع ذکر شده در جدول ۱ تنوع علت‌ها را نشان می‌دهد. رخداد‌های آب و هوایی غیرمعمول، مانند خشکسالی، موج هوای خیلی گرم یا خیلی سرد، سیل و طوفان، علل عمده را تشکیل می‌دهند؛ هرچند هنوز هم خطاهای مکانیکی یا خروج‌های خودکار تجهیزات، برای احتیاط‌های ایمنی و یا پرهیز از فروپاشی، سهم قابل ملاحظه‌ای دارند. برخی از این وقایع به دلیل تجدید ساختار رخ داده‌اند و یا به این دلیل تشدید شده‌اند. با این حال همه آنها دو جنبه فیزیکی مشترک دارند: زیرساخت‌های تحویل برق به مشترکین اساساً سالم مانده‌اند؛ مدت کمبود با تقریب قابل قبولی مشخص می‌باشد: برطرف شدن سرما یا گرمای شدید هوا، شروع بارندگی، تعمیر خط انتقال و مواردی از این قبیل. شکل ۱ خلاصه علل را نشان می‌دهد.

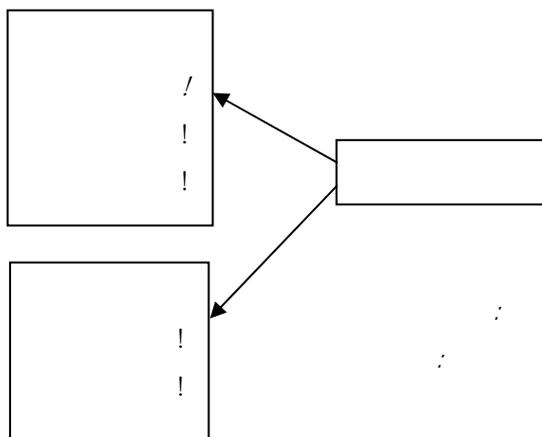
جدول (۱): فهرست خاموشی‌های گسترده غیر مترقبه

کشور و تاریخ	علت اصلی (آنی) خاموشی گسترده	دیگر جنبه‌های مرتبط
امریکا - شیکاگو ۱۹۹۵	اضافه بار شدن ترانسفورماتورها با افزایش مصرف در هوای گرم	تاخیر و اشتباه در توسعه و نوسازی زیرساخت‌ها
جنوب استرالیا ۱۹۹۸	انفجار تاسیسات پالایش گاز و محدودیت تامین گاز نیروگاه‌ها	احتمالاً تحولات بازار برق
برزیل ۲۰۰۱	خشکسالی و افزایش مصرف ناشی از بهبود وضع اقتصادی	ناکافی تجدیدساختار جزئی، در افزایش منابع تامین برق
سوئد ۲۰۰۱	برودت شدید هوا و افزایش مصرف مورد انتظار آغاز هفته	کاهش انعطاف نیروگاه‌های پیک بار پس از استقرار بازار برق
کالیفرنیا ۲۰۰۱	خروج و در دست تعمیر بودن تعداد زیادی نیروگاه‌ها، کاهش واردات برق	تجدید ساختار ناقص، کمبود گاز طبیعی، خشکسالی مناطق مجاور، اثرگذاری نیروگاه‌های مستقل بر بازار برق
زلاندنو ۲۰۰۱	خشکسالی	
زلاندنو، آکلند ۲۰۰۱	قطع شدن خط انتقال	
توکیو ۲۰۰۳	خروج نیروگاه‌های هسته‌ای	ناکافی بودن ایمنی نیروگاه‌های هسته‌ای، محدودیت‌های متعدد اتصال به شبکه‌های مجاور
امریکا، جزیره پرسک ۲۰۰۳	تخریب تاسیسات خنک‌کننده نیروگاه توسط طوفان و سیل	ممنوعیت تامین برق مناطق دوردست با خطوط انتقال
زلاندنو ۲۰۰۱	خشکسالی	بالاترین آینه بازار برق و کاهش رغبت به احداث نیروگاه جدید
نروژ ۲۰۰۴-۲۰۰۳	خشکسالی، زمستان بسیار سرد و زودهنگام	کاهش نیروگاه‌ها پس از تجدیدساختار
اونتاریو ۲۰۰۳	طولانی شدن زمان راه‌اندازی مجدد نیروگاه‌های هسته‌ای پس از خاموشی گسترده امریکا/کانادا	وقوع حادثه در منطقه وابسته به نیروگاه‌های هسته‌ای
ایتالیا ۲۰۰۳	هوای گرم و کاهش غیرمنتظره واردات برق	اشتباه در نساختن نیروگاه‌های جدید برای چندین سال، همزمانی با کاهش توان تولید مزارع برق بادی آلمان
فرانسه ۲۰۰۳	افزایش مصرف و کاهش تولید نیروگاه‌ها ناشی از گرمای هوا و خشکسالی	همزمانی با تعمیرات دوره‌ای نیروگاه‌های هسته‌ای، عدم امکان بهره‌برداری از دیگر نیروگاه‌ها به دلیل رسیدن به مرز محدودیت‌های حرارتی رودخانه‌ها
جنوب کالیفرنیا ۲۰۰۳	قطع شدن شبکه‌های انتقال در اثر آتش‌سوزی جنگل	

البته هدف اصلی کاهش سریع مصرف، پرهیز از خاموشی گسترده می‌باشد، ولی پس از خاموشی گسترده هم غالباً نیاز به این کاهش سریع وجود دارد. سیستم‌هایی با وابستگی زیادی به انرژی هسته‌ای، آسیب‌پذیری بیشتری دارند، زیرا راه‌اندازی مجدد این نیروگاه‌ها، نسبت به نیروگاه‌های با سوخت فسیلی، زمان بیشتری نیاز دارد. در فروپاشی شبکه اوتتاریو و شمال امریکا، ۵ واحد از ۱۲ نیروگاه هسته‌ای تا یک هفته بعد هنوز خارج از مدار بوده‌اند ولی اکثر نیروگاه‌های فسیلی تا ۲۴ ساعت بعد به مدار بازگشته بودند.

خاموشی‌های گسترده از نظر تعداد و احتمالاً شدت و گستردگی، روبه افزایش هستند. تجدید ساختار و آزادسازی بازار برق، باعث کاهش ظرفیت‌های رزرو تولید و انتقال برق شده است. بهره‌برداران شبکه‌های تامین سوخت، مانند خطوط لوله، تاسیسات ذخیره‌سازی سوخت و حمل زغال‌سنگ؛ نیز به دنبال بهره‌برداری با حاشیه رزرو کمتری هستند. نتیجه این رویکردها، افزایش آسیب‌پذیری سیستم تامین برق می‌باشد.

تغییرات آب و هوای جهانی هم می‌تواند تشدیدکننده این معضل باشد. این تغییرات ابتدا با بزرگتر شدن و افزایش دفعات رخداد پدیده‌های آب و هوایی؛ حتی با تغییر اندک مقادیر میانگین [۲] و سپس به صورت خشکسالی و سیل و طوفان یا شدت گرما و سرمای بیشتر و دیگر وقایع پدیدآورنده بحران‌های کوتاه‌مدت برق، نمایان می‌شوند. به موازات این موضوع، گسترش شهرنشینی، نیاز به تهویه مطبوع فزاینده‌ای در هوای گرم ایجاد می‌کند. بسیاری از این موارد به‌عنوان علل خاموشی تابستان ۸۷ ایران نیز قابل بررسی و طبقه‌بندی هستند.

شکل (۱): علل و مدت کمبود ناگهانی برق

تفاوت سیاست‌های کاهش سریع و تدریجی

⊖ ⊖ ⊖ ⊖

دسته‌بندی اقدامات کاهش سریع مصرف

⊖ ⊖ : () !
⊖ ⊖ : !

جدول (۲): مقایسه شرایط و اهداف در کاهش سریع و کاهش تدریجی مصرف برق

کاهش تدریجی	کاهش سریع	
هدف‌گذاری برای کاهش دائمی-پایداری و برگشت‌ناپذیری بیشتر	امکان اجرا و هدف‌گذاری برای کاهش کوتاه‌مدت	۱
واقعیت خسارات تدریجی اقتصادی	امکان بروز خسارات سریع و گسترده اقتصادی	۲
نقش کلیدی قیمت عادی	نقش محدودتر قیمت انرژی؛ ضرورت نرخ تشویقی/تنبیهی ویژه	۳
برنامه‌ریزی بلندمدت در ثبات سیاسی	احتمال تاثیر شدید سیاسی و برکناری مدیران	۴
اهمیت بیشتر اقدامات فنی	اهمیت بسیار زیاد اقدامات تغییر رفتار	۵
امکان برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری دقیق‌تر	ناچاری تصمیم‌گیری بر مبنای اطلاعات با قابلیت اطمینان کمتر	۶
فرصت کافی برای برنامه‌ریزی مناسب	احتمال انجام فعالیت‌های پراکنده، گسترده، کم‌اثر و بدون هدف با توجیه شرایط اضطراری	۷

اقدامات فنی یا روش‌های بهبود بازده: اقدامات فنی کاهش سریع مصرف برق، شبیه فعالیت‌های مدنظر در کاهش مصرف متعارف و تدریجی هستند، به این تفاوت که به منظور تاثیر سریع‌تر و بیشتر، با یارانه‌ها یا روش‌های ارائه و تحویل ویژه همراه هستند. این فعالیت‌ها با سه مثال تشریح می‌شوند:

! حدود ۸٪ از برق مصرفی در صنایع امریکا برای تولید هوای فشرده استفاده می‌شود. بخش زیادی از این انرژی به دلیل نشت، تلف می‌شود [۴] از این رو سیستم‌های هوای فشرده هدف مناسبی برای صرفه‌جویی انرژی هستند.

در کالیفرنیا گروه‌های بازرسی تنظیم تجهیزات هوای فشرده تشکیل و پشتیبانی شدند. تنها در اثر این اقدام، در ۸ کارخانه حدود ۲ مگاوات صرفه‌جویی به دست آمد.

! جایگزینی لامپ‌های روشنایی با لامپ کم‌مصرف، اولین و رایج‌ترین اقدام فنی است. مشترکین برق کالیفرنیا نزدیک به ۸ میلیون لامپ کم‌مصرف طی دوره بحران نصب کردند. با این اقدام حدود ۵۰۰ مگاوات از مصارف کاهش یافت [۵]. در شهرهای کالیفرنیا میلیون‌ها لامپ نشانگرهای راهنمایی و رانندگی با لامپ‌های LED جایگزین شد. هر جایگزینی حدود ۸۰ وات صرفه‌جویی به همراه داشت. مصرانه جایگزینی تجهیزات برقی قدیمی با انواع جدید دارای گواهی و برچسب استاندارد پربازده، به مشترکین توصیه می‌شد.

! بازگشت به استفاده از سوخت به جای برق: بازده نیروگاه‌های چرخه ترکیبی به‌عنوان بهترین بازده نیروگاه‌های حرارتی حدود ۵۰ تا ۶۰ درصد است (در ایران میانگین بازده نیروگاه‌های حرارتی حدود ۳۷٪ می‌باشد). از این رو بازگشت به استفاده از سوخت به جای برق؛ صرفه‌جویی قابل ملاحظه‌ای به همراه دارد. از برق برای گرم کردن هوا یا آب به‌ویژه در مناطق با جمعیت پراکنده استفاده می‌شود. زمینه‌های عملی زیادی در استفاده مستقیم از گاز طبیعی یا نفت یا حتی هیزم برای تامین گرمای مطلوب وجود دارد. به‌عنوان مثال در نروژ و زلاندنو در زمان بحران، گرم کردن هوا و آب به‌وسیله دیگ‌ها و بخاری‌های هیزمی قدیمی انجام شد. اگرچه این روش عمدتاً در سرمای زمستان مفید است، ولی گاهی برای اوج مصرف تابستان هم کارایی دارد: برزیلی‌ها آبگرم‌کن‌های برقی خود را با انواع گازی جایگزین نمودند. هر جایگزینی حدود ۳ کیلووات از تقاضای برق را در زمان استفاده کاهش داد.

میزان تأثیر اقدامات فنی: اصلاحات فنی نیازمند امکانات و توانمندی زیربنایی برای تولید یا سفارش و نصب تجهیزات در مدتی کوتاه هستند. این گستره از ظرفیت تولید کارخانه‌ها تا پرسنل ماهر نصب تجهیزات را شامل می‌شود. در بیشتر موارد زمان یا توانمندی زیربنایی کافی برای دستیابی به کاهش مصرف قابل ملاحظه وجود ندارد. به‌عنوان نمونه در نروژ سیستم و برنامه‌های ویژه و ضربتی برای نصب پمپ‌های حرارتی، سیستم‌های مدیریت انرژی و بخاری‌های هیزم‌سوز مدنظر قرار گرفتند. پرسنل فنی به‌صورت فشرده و با عجله نصب تجهیزات را انجام می‌دادند. اما نمی‌توان گفت که این اقدامات بحران کمبود برق را برطرف کرده است. اما به‌عنوان مثالی از موارد آمادگی، در کالیفرنیا از قبل شبکه‌ای برای تحویل تدریجی تجهیزات صرفه‌جویی انرژی وجود داشت. این سیستم که هنوز ناکافی بود، توانست به‌سرعت فعالیت‌های خود را برای جریان کمبودهای بحران، به میزان قابل ملاحظه افزایش دهد. مناطقی که نسبت به خاموشی‌های گسترده آسیب‌پذیر هستند، می‌توانند برنامه‌های صرفه‌جویی تدریجی خود را به‌عنوان پشتیبان اجرایی، شبیه استفاده از بیمه، برای کاهش مصرف حین بحران، تقویت نمایند.

سیاست‌های تغییر رفتار: دشواری انجام اقدامات فنی در سطح وسیع، انگیزه‌ای برای توجه بیشتر به نوع دیگر اقدامات یعنی تغییر موقت رفتار مشترکین می‌باشد. ابزار این تغییرات، معمولاً رسانه‌ها و سلسله عملیات هماهنگ و متمرکز برنامه‌ریزی شده از طریق آنها؛ در کنار دیگر فعالیت‌ها و سیاست‌های تقویت پیام کاهش مصرف است. مراحل کلیدی برنامه‌های موفق در زیر شرح داده شده‌اند.

هدف نهایی، متقاعد نمودن مشترکین برای پذیرش و انجام رفتارهای منجر به کاهش مصرف برق در حین بحران است، ولی غالباً نیاز به تعیین اهداف میانی هم می‌باشد.

! ابتدا باید مشترکین متقاعد شوند که واقعا بحران وجود دارد. گاهی مشترکین بحران را مرتبط با تجدید ساختار و بهانه‌ای برای گرانی می‌بینند. در نروژ، زلاندنو و برزیل از روش ساده قانع نمودن مردم با نمایش مخازن خالی سدها استفاده شده، ولی به‌ویژه در کالیفرنیا و توکیو انتقال پیام دشوارتر بوده و ابتدا برای غلبه بر عدم اعتماد عمومی و تصور ساختگی بودن بحران، اقدام شده است.

! حل بحران نیازمند برقراری ارتباط با رفتارهای شخصی است. در کالیفرنیا و نیز زلاندنو برای مشترکینی که بیش از اهداف تعیین شده، صرفه‌جویی کرده بودند، جوایزی در نظر گرفته شد. در طرح کالیفرنیا، برای کاهش ۲۰٪ در مصرف برق نسبت به دوره مشابه، ۲۰٪ تخفیف در مبلغ قبض در نظر گرفته شد. درحالی‌که در زلاندنو طرح "۱۰ برای ۱۰" به‌منظور کاهش ۱۰٪ از مصرف برق به مدت ۱۰ هفته؛ تا زمان مورد انتظار برای شروع فصل باران؛ مطرح گردید. قوانین برزیلی‌ها، سخت‌گیرانه‌تر بود: کاهش *الزامی* ۲۰٪ از مصرف نسبت به دوره مشابه سال قبل، توسط کلیه مشترکین. جریمه تخلف، قطع اشتراک برق اعلام گردید؛ اگرچه عملاً نیازی به اعمال آن نشد.

! مشترکین نیازمند آموزش نحوه انجام اقدامات صرفه‌جویی به‌صورت موثر می‌باشند. در رسانه‌ها باید فهرست بلند بالایی اقدامات قابل اجرا، به فهرست کوتاهی که مشترکین بتوانند به‌خاطر سپرده و انجام دهند، تبدیل شود. اقدامات فنی؛ مانند جایگزینی لامپ‌های کم‌مصرف؛ می‌تواند موجب تقویت و حفظ این پیام در سلسله عملیات باشد.

! برای پایدارنگه داشتن مشترکین؛ به تعهد و همکاری کاهش مصرف؛ نیاز به اقدام از جهات مختلف و از طریق تبلیغات مستمر می‌باشد. در نروژ، زلاندنو، برزیل و کالیفرنیا، استفاده از طنز و فکاهی در نمایش‌های تلویزیونی و آگهی‌ها و تبلیغات روزنامه‌ای و دیگر موارد چاپی، نقش مهمی در تشویق مردم به صرفه‌جویی داشت. اما در توکیو تقریباً از این ابزار استفاده‌ای نشد.

در برزیل، توان صرفه‌جویی گروه‌های مختلف، به رقابت گذاشته شد. تلویزیون‌های برزیل هر روز هنگام غروب، سطح آب پایین پشت سد‌ها را نشان می‌دادند. در کالیفرنیا و توکیو وب‌سایت‌هایی راه‌اندازی شد [۶]، [۷] و [۸] که به مشترکین اجازه می‌داد وضعیت و اطلاعات توان تولید و نیاز مصرف را به‌طور زنده و در زمان واقعی مشاهده کنند.

همزمان فعالیت‌های صرفه‌جویانه نمادینی در مکان‌هایی مانند خواربار فروشی و اغذیه فروشی که مشتریان زیادی دارند، انجام شد. این اقدامات برای متقاعد کردن مشترکین درباره جدی بودن بحران و ناگزیر بودن از صرفه‌جویی عمومی انجام شد.

مزیت برنامه‌های کاهش مصرف از طریق تغییر رفتار، امکان اجرای تقریباً فوری است. شرکت برق سوئد در یک جمعه بسیار سرد متوجه ناکافی بودن ظرفیت برای تامین بار ابتدای هفته کاری در روز دوشنبه باز هم سردتر و به‌همراه تقاضای صنایع؛ شد. از این‌رو با صدور بیانیه‌ای رسمی از مشترکین تقاضا شد از هرگونه افزایش مصرف در روز دوشنبه خودداری نمایند. مشترکین این همکاری را انجام دادند. برنامه ۲۰-۲۰ کالیفرنیا و برنامه جیره‌بندی برزیل (حداکثر ۸۰٪ مصرف دوره مشابه سال قبل) تنها طی چند هفته طراحی، معرفی و اجرا شدند. رسانه‌ها، با تکیه بر تجارب و قابلیت‌ها، تنها طی چند روز برنامه‌های خود را برای ارائه تبلیغات آماده نمودند. اما میزان و مدت استمرار صرفه‌جویی انرژی، کمتر از اقدامات فنی؛ قطعیت دارد. بهترین ترکیب از اقدامات (فنی و رفتاری) برای هر بحران کمبود عمده، به نوع کمبود (ظرفیت یا انرژی)، وسعت ابزارهای تشویقی و اطلاع‌رسانی، و مدت بحران مورد انتظار، بستگی دارد.

اقدامات استثنایی کاهش سریع مصرف

پتانسیل برخی از اقدامات استثنایی تنها در زمان یک بحران آشکار می‌شوند. نرخ تورم در برزیل برای چندین سال، زیاد و حتی در مواردی به ۴۰٪ در ماه رسیده بود. روش برزیلی‌ها برای مقابله با این معضل، خرید همه خوراک و خواربار مورد نیاز ماهانه؛ به محض دریافت حقوق و قبل از کم‌ارزش تر شدن ارزش پول؛ بود. میلیون‌ها نفر فریزرهایی برای ذخیره‌کردن خوراکی‌ها تا زمان دریافت حقوق بعدی، خریداری کردند. در زمان بحران کمبود برق، نرخ تورم به میزانی کم شده بود که قیمت خوراکی‌ها تثبیت شده، نیازی به چنین اقدامات ذخیره‌سازی حاد نبود. اکثر مصرف‌کنندگان حتی با وجود عدم‌نیاز، فریزرها را نگه داشته بودند. پس از شروع بحران، مسئولین کشور مشترکین را متقاعد کردند که فریزرها را خاموش کنند. میلیون‌ها برزیلی، استفاده از فریزر را کنار گذاشتند. اغلب مشترکین به ۲۰٪ کاهش مصرف اعلامی دولت، تنها با همین اقدام دست یافتند.

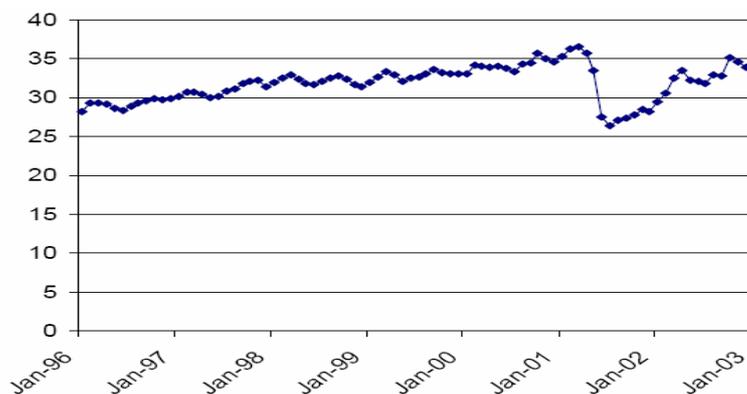
صنایع دارای قرارداد بلندمدت و ثابت خرید برق، در صورت داشتن اجازه با فروش برق به نرخ بازار، می‌توانند منابع تامین مناسبی طی دوران بحران باشند. در نروژ، زلاندنو و ناحیه شمال غرب امریکا، صنایع ذوب آلومینیوم و دیگر مواد

معدنی؛ مستقلا و سخاوت‌مندانه و در مواردی بازفروش دیماندا خریداری به بهای توافقی، حجم قابل ملاحظه‌ای از مصرف‌برق را کاهش داده و از وقوع بحران جلوگیری نمودند. به‌عنوان نمونه تنها در شمال غرب امریکا، ۵۰۰۰ مگاوات همکاری کاهش مصرف صنعتی؛ عمدتا از طریق بازخرید دیماندا صنایع آلومینیوم، معادل کل کاهش مصرف ۱۵ درصدی تحقق یافته در کالیفرنیا؛ انجام شد [۹].

نحوه اندازه‌گیری یا برآورد درصد کاهش مصرف، هزینه‌ها و خسارات احتمالی

اندازه‌گیری میزان صرفه‌جویی انرژی، به‌دلیل تفاوت بین دوره بحران و دوره عادی؛ دشوار است. تقریبا تمامی تخمین‌ها شامل برآوردهای تعدیل مصرف، متناسب با شرایط آب و هوایی ویژه دوره بحران؛ به‌همراه مولفه عدم قطعیت؛ می‌باشد. به‌عنوان نمونه، توکیو یکی از سردترین تابستان‌های تاریخ خود را طی دوره بحران داشت، از این‌رو تصحیح برآورد مصرف، متناسب با شرایط آب و هوایی، عدم قطعیت قابل ملاحظه‌ای در برآوردها وارد می‌نماید.

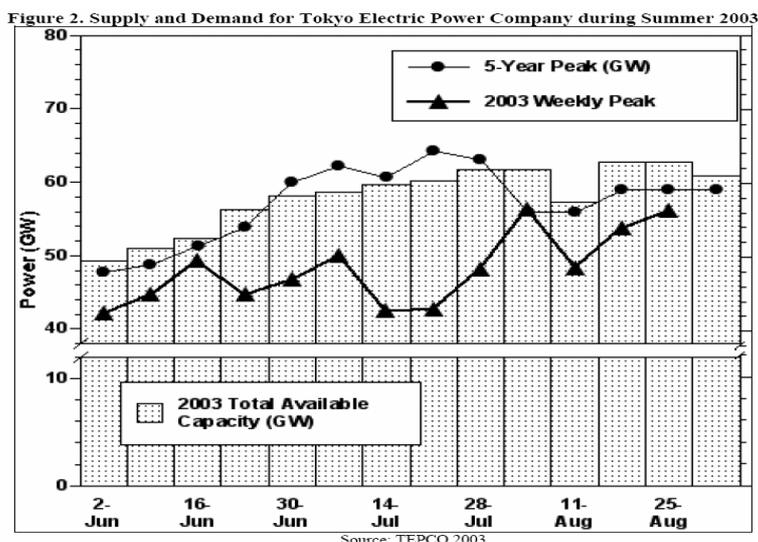
برنامه‌های صرفه‌جویی کالیفرنیا برای کاهش اوج مصرف تنظیم شده بود، با وجود این کاهش مصرف انرژی برق نیز بیش از ۱۰٪ بوده است. بیشترین صرفه‌جویی مشاهده شده در برزیل بوده است. سرعت اجرا و مدت ماندگاری آثار این برنامه، در شکل ۲ نشان داده شده [۱۰]:

شکل (۲): میانگین مصرف برق (GW) در برزیل از ۱۹۹۶ تا ۲۰۰۳ (کاهش مصرف ۲۰ درصدی)

در ژاپن کمترین میزان کاهش در میان موارد بررسی شده معادل ۳٪ به‌دست آمده است. برخی مدارک حاکی از بزرگتر بودن پتانسیل واقعی صرفه‌جویی می‌باشند که احتمالا به‌دلیل خنکی نامتعارف تابستان پنهان مانده است [۱۱]. با این وجود، همین صرفه‌جویی مختصر از وقوع خاموشی گسترده جلوگیری نموده است: برای بیشتر هفته‌ها شرکت برق توکیو، ظرفیت

کافی برای تامین تقاضا داشته است. ولی همانطور که در شکل ۳ مشاهده می‌شود در هفته سوم ژوئن، انرژی صرفه‌جویی شده تقریباً برابر تفاوت تقاضای واقعی و ظرفیت در دسترس عملی بوده است. به بیان دیگر در صورت نبود چنین صرفه‌جویی و حاشیه امنیتی، وقوع یک فروپاشی محتمل بود.

شکل (۳): تاثیر برنامه کاهش ۳ درصدی توکیو در یک نوبت کمبود عمده

این نتایج، دو جنبه مهم از بحران برق را نمایان نمی‌سازد:

! هزینه‌های برنامه صرفه‌جویی و جلوگیری از بحران چقدر بوده است؟ اطلاعاتی درباره هزینه‌های مستقیم دولت وجود دارند، ولی این هزینه‌ها احتمالاً نمی‌توانند تمامی خسارات تغییر و تعویق برنامه‌های عادی تولید و روال زندگی را نمایان سازند.

! این نتایج، حوزه فعالیت‌های اقتصادی عادی دائمی را طی این بحران، نشان نمی‌دهد. در صورت وقوع خاموشی گسترده و مکرر، امکان تداوم تولید وجود ندارد. تجارب ایتالیا دقیقاً در نقطه مقابل تجربه کشورهایی است که برنامه‌های کاهش مصرف را با موفقیت اجرا نموده‌اند. به دلیل ضعف شفافیت، برنامه‌ریزی و عملیات موثر برای مقابله با بحران، برق مشترکین بزرگ صنعتی به تناوب و بدون هشدار و اطلاع‌رسانی، قطع می‌شد. هنگامی که کاهش تقاضا کافی نبود، برق مناطق تصادفاً و بدون هشدار، به صورت گسترده قطع می‌شدند. عدم امکان برنامه‌ریزی، منجر به بروز مشکلات متعدد و وضعیت غیرعادی و دلسردی برای سرمایه‌گذاری جدید گردید. بخشی از این موارد در خاموشی اخیر ایران نیز موضوعیت داشته است.

در کالیفرنیا طی ماه‌های قبل از بروز بحران اصلی، چند خاموشی منطقه‌ای و محدود رخ داد. این وقایع، دورنمایی از خسارات اقتصادی، بی‌نظمی، هرج و مرج و آشفتگی محتمل در صورت وقوع خاموشی‌های گسترده را نمایان ساخت.

وقتی دومین خاموشی گسترده به فاصله کوتاهی از مورد اول رخ می‌دهد، چه اتفاقی می‌افتد؟ آیا مردم انگیزه کافی برای ادامه فعالیت‌های عادی خود را خواهند داشت؟ زلاندو دو خشکسالی با احتمال وقوع صد سال یکبار را به فاصله زمانی ۴ سال تجربه کرد. این خشکسالی منجر به کمبود گسترده برق در سال‌های ۲۰۰۱ و ۲۰۰۳ شد. صرفه‌جویی طی دومین بحران عملاً بزرگتر از اولی بود. اگرچه این بهبود باید مرتبط با دیگر فعالیت‌های پیچیده اطلاع‌رسانی و انعطاف بیشتر در قیمت‌گذاری برق نیز دیده شود.

جمع‌بندی اقدامات و تجارب جهانی

از طریق برنامه‌های کاهش مصرف منسجم و با حمایت همه‌جانبه تنها پس از چند روز، حدود ۳ تا ۲۰ درصد از مصرف برق کاهش یافته است. در بیشترین موارد، برنامه‌ها کاملاً توانسته‌اند از وقوع خاموشی‌های گسترده، جلوگیری نمایند.

در شکل ۴ شش کشور و شهر موفق، در کنار دو ناحیه اونتاریو (کانادا) و آریزونا (امریکا) از نظر میزان تاثیر و همچنین فرصتی که از ابتدای هشدار جدی برای انجام هماهنگی‌ها داشته‌اند، مقایسه شده‌اند. همانطور که مشاهده می‌شود در اونتاریو با وضعیتی بدتر از سوئد فرصتی وجود نداشته و هماهنگی‌ها پس از وقوع فروپاشی انجام شدند. در آریزونا عملاً فقط طی چند روز برای کاهش ۱۰٪ از بار مصرفی هماهنگی شده است.

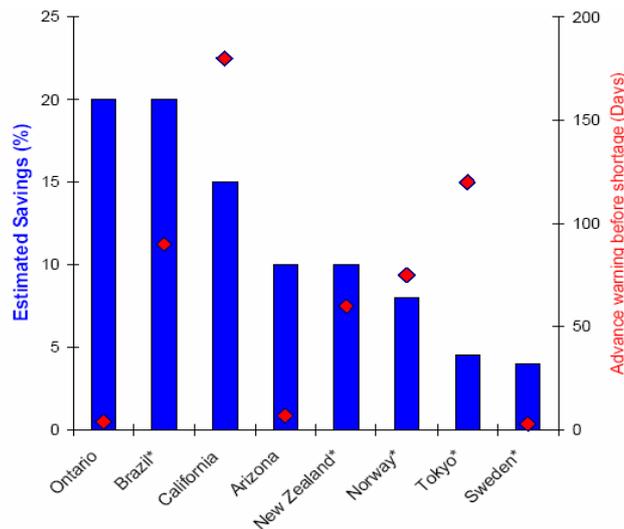
! همه کشورها از رسانه‌ها برای تشریح کمبود و تشویق و تقویت همکاری مردم به کاهش مصرف، استفاده کرده‌اند.

! در ژاپن از همکاری ستارگان سینما، در کالیفرنیا با فراخوانی کم‌دین‌ها، در زلاندو، نروژ و برزیل از نمایش تصاویر مخازن خالی سدها؛ برای تقویت همکاری مردم استفاده شد.

! در کالیفرنیا تخفیف ویژه برای مشترکین با ۲۰٪ کاهش مصرف نسبت به دوره مشابه سال قبل لحاظ شد.

! در برزیل با هشدار قطع برق مشترکین متخلف، از همه مشترکین خواسته شد تا ۲۰٪ از مصرف برق خود را کاهش دهند. در خاتمه برق هیچ مشترکی قطع نشد و ۲۰٪ کاهش تنها طی دو ماه حاصل شد.

! در سوئد، طی کمبودی طولانی و یک روزه در زمستان، از مشترکین خواسته شد ترموستات‌های خود را بر روی دمای کمتری تنظیم کنند و تمامی مصرف غیرضروری برقی خود را به تعویق بیندازند.

شکل (۴): کاهش مصرف تخمینی و فرصت کشورها قبل از کمبود* بدون وقوع خاموشی گسترده

پس از آتش گرفتن یک ترانسفورماتور در آریزونا، آمریکا، از مشترکین خواسته شد دمای تنظیم ترموستات‌های خود را چند درجه افزایش دهند و زمان قطع پمپ‌های چاه خود را برای پیک تنظیم نمایند. این دو اقدام موجب کاهش پیک‌بار و پرهیز از خاموشی گسترده برای چند هفته، تا زمان نصب یک ترانسفورماتور جدید، شد.

در برزیل و کالیفرنیا ده‌ها میلیون لامپ کم‌مصرف با چندین سطح یارانه و حتی رایگان برای طبقات کم‌درآمد، توزیع شد. بازار لامپ کم‌مصرف در کالیفرنیا به‌طور قابل ملاحظه تغییر یافت و به میزان چند برابر سرانه بازار در بقیه نقاط آمریکا افزایش یافت.

میلیون‌ها برزلی فریزرهای خود را در زمان بحران خاموش کردند. این اقدام به تنهایی برای کاهش ۲۰ درصدی مورد نیاز دولت کافی بود. استفاده از فریزر و خرید فریزرهای جدید، هرگز به سطح قبل از دوره بحران، نرسید.

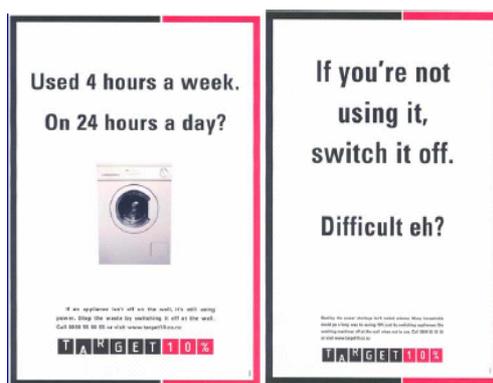
در توکیو با اقدامات دقیق و پیگیری؛ صاحبان مشاغل، تجهیزات برقی کار اداری و دفتری خود را طی ساعات نهار خاموش و از پریز خارج کردند.

در ژلاندنو حدود ۱۰٪ مصرف برق خانگی، مصرف حالت انتظار وسایلی مانند تلویزیون، VCR، اجاق مایکروویو، ماشین لباسشویی، رایانه و چاپگر بود. مشترکین تشویق شدند تا هنگامی که با این تجهیزات کار ندارند آنها را خاموش و از پریز خارج نمایند. شکل ۵ نمونه تبلیغات آموزشی، انگیزشی و اطلاع‌رسانی برنامه هدف ۱۰٪ (TARGET 10%) را نشان می‌دهد. پیام کوتاه با طنز یا پرسش بوده برای علاقمندان، چند سطر توضیح بیشتر در پایین اعلان ارائه شده است.

! در کالیفرنیا حدود یک میلیون لامپ چراغ‌های راهنمایی و رانندگی با لامپ‌های LED پربازده جایگزین شد و حدود ۶۰ مگاوات؛ معادل برق مورد نیاز برای تامین ۶۰ هزار خانه؛ صرفه‌جویی شد.

! قیمت زیاد برق طی دوران کمبود، باعث توقف فعالیت برخی از صنایع پرمصرف دارای قراردادهای بلندمدت و قیمت ثابت برق شد. آنها برق پیش‌خرید شده را با سود قابل ملاحظه بافروش کردند. در شمال غرب آمریکا و پس از آن در کالیفرنیا، چندین کارخانه ذوب آلومینیوم، فعالیت‌های تولید را متوقف و ۵۰۰۰ مگاوات برق را بافروش نمودند. این نوع اقدام به‌تنهایی از بروز خاموشی‌های گسترده و متعددی جلوگیری نمود.

! بسیاری از کارخانه‌های توکیو با تغییر برنامه تولید و تعطیلات سالانه، فعالیت ایام اوج مصرف را متوقف نمودند [۱۲].

شکل (۵): نمونه اعلان‌های عمومی طرح کاهش ۱۰٪ زلاندنو

الگوهای قابل استفاده در ایران و تجارب ملی

مدل‌سازی رفتار اجتماعی برای کاهش سریع مصرف، حتی در کشورهایی که به پایداری نسبی در میزان تقاضا رسیده‌اند، بسیار دشوار است و همانطور که در بخش‌های قبل نشان داده شد، عملاً همانند جعبه‌ای سیاه، ورودی و خروجی‌ها نشان داده می‌شوند. مشکل مضاعف کشور ما، تعرفه‌های ارزان برق و رشد دست‌کم ۶ درصدی مصرف، حتی در خاموشی تابستان ۸۷ و علی‌رغم کاهش ۵۰ درصدی روشنایی معابر، تبلیغات گسترده و خاموشی اجباری برخی صنایع بوده است. اگرچه در بهار ۸۸ رشد نزدیک به صفر به دلایلی مانند توزیع گسترده لامپ‌های کم‌مصرف از نیمه دوم سال ۸۷، خنکی حدود ۴ درجه‌ای هوا نسبت به سال ۸۷ (تاثیر هر درجه خنکی هوا حدود یک درصد کاهش پیک است) و رکود برخی صنایع؛ مشاهده شد، اما ریشه‌های اصلی رشد نامتعارف مصرف به قوت خود باقی هستند. به‌بیان دیگر وضعیت زمستان ۸۷ و بهار ۸۸ نباید موجب استثنا تلقی شدن خاموشی تابستان ۸۷ گردد، دست‌کم در بخش صنعت، توسعه صنایع انرژی‌بر، حتی با تکنولوژی دست‌چندم فولاد هند و ترکیه، به صورت گسترده تداوم دارد. از این‌رو وقفه رشد در سال ۸۸ می‌تواند موقتی باشد و ضرورت دارد آمادگی کافی برای استفاده از روش‌های کاهش سریع مصرف، ایجاد شود. باتوجه به مطالب اشاره شده

از تجارب جهانی، الگوهای تلفیقی زیر، پیشنهاد می‌شوند؛ هرچند نقش انکارناپذیر قیمت برق، به‌عنوان عمود خیمه صرفه‌جویی، به‌جای خود باقی است.

! اختصاص تخفیف همکاری و آمادگی همکاری صنایع در ساعات روز (مشابه طرح‌های بازفروش): در حال حاضر این همکاری به صورت محدود و غیر سازمان‌یافته و با انگیزه عمدتاً اخلاقی صنایع؛ در شرایط اضطراری انجام می‌شود. پیشنهاد می‌گردد بیش از تخفیف تعطیلات تابستانی که تقریباً معادل بازفروش برق خریداری به دو برابر بهای تحویلی است، معادل بهای انرژی ساعات اوج مصرف در قبال مصرف کاهش یافته در روز به صنایع تخفیف داده شود. لازم به ذکر است انگیزه مالی همکاری صنایع در ساعات عادی به دلیل ارزانی نسبی برق، به مراتب کمتر از همکاری در ساعات اوج مصرف است، از این رو مبلغ تخفیف باید بیشتر از تخفیف ساعات اوج مصرف باشد. شرکت برق منطقه‌ای یزد در تابستان ۸۷ در قالب پیشنهادی برای اخذ مجوزهای خاص تعرفه‌ای، اجازه تعمیر تخفیف آمادگی همکاری صنایع از ساعات اوج مصرف به کلیه ساعات را از معاونت برق و امور انرژی وزارت نیرو اخذ نمود. از آنجا که در منطقه جنوب شرق کشور نیاز مصرف ساعات میانی روز قابل ملاحظه است، این مجوز توانست در برخی روزها تا حدود ۴۰ مگاوات از خاموشی‌ها را کاهش دهد. (در گذشته به صورت اجباری و بدون قردادانی مالی از این پتانسیل استفاده می‌شد و از این رو انگیزه همکاری و تبادل اطلاعات درباره وضعیت لحظه‌ای صنعت و پتانسیل کاهش بار ضعیف‌تر بود) این مجوز می‌تواند به صورت عام در تعرفه‌ها لحاظ شده، با توجه به خسارات ملی خاموشی، اعتبارات آن نیز به صورت ملی دیده شود.

! ارایه تجهیزات و خدمات رایگان خانه به خانه برای کم‌درآمدترین مشترکین و افزایش یارانه تجهیزات پربازده: هزینه جایگزینی تجهیزات پربازده از دیدگاه مصرف‌کنندگان غالباً زیاد؛ و از منظر بخش تولید اندک است. در مراجع [۱۳] و [۱۴] بازگشت سرمایه چند ماهه تا یک‌ساله جایگزینی رایگان لامپ‌های کم‌مصرف و تجهیزات پربازده چاه‌های کشاورزی، از دیدگاه هزینه‌های ملی؛ نشان داده شده است. در تجربه منطقه پایلوت عشق‌آباد طبرستان؛ با مشکل افت ولتاژ شبکه طولانی فشار متوسط، حدود ۱۵٪ از مصرف منطقه با توزیع شبه رایگان لامپ کم‌مصرف و نصب رایگان خازن برای الکتروموتورهای کشاورزی در مدت کوتاهی کاهش یافت. در تجربه‌ای دیگر با نصب رایگان و خانه به خانه حدود ۱۵۰۰۰ لامپ کم‌مصرف بین مددجویان کمیته امداد استان یزد، حدود ۲۰٪ از مصرف برق نمونه مشترکین بررسی شده تحت پوشش طرح کم‌شد [۱۳]. زیربنای سازمان یافته و معتمد کمیته امداد و مددکاران آن، اجرای سریع طرح را میسر نمود. به هر حال ارزانی برق موجب کم‌توجهی مضاعف مردم شده و بهینه‌سازی آن در کوتاه‌مدت، نیازمند سرمایه‌گذاری ملی و دولتی؛ شبیه یارانه است. از آنجا که برنامه تهیه و توزیع ۱۰۰ میلیون لامپ کم مصرف در سطح کشور در حال اجرا می‌باشد، به نظر می‌رسد پتانسیل کاهش مصارف روشنایی حتی در طبقات درآمدی فقیر روبه کاهش باشد؛ از این رو توجه به دیگر اقدامات بهینه‌سازی خانه به خانه، مانند بهینه‌سازی مصرف کولرهای آبی با اقداماتی مانند نصب سایبان یا رنگ‌آمیزی

بدنه و کانال‌ها با رنگ عایق سفید، آموزش استفاده از رسوب‌گیرهای ارزان و دردسترس مانند پودر ماشین لباس‌شویی و ... می‌تواند پتانسیل‌های نهفته بهینه‌سازی را در کوتاه‌مدت فعال نماید.

حذف نمادهای منفی صرفه‌جویی: هنگامی که لامپ‌های روشنایی معابر روشن‌مانده در ساعات اولیه صبح و روشنایی خیره‌کننده برخی سازمان‌های دولتی، مراکز تجاری، رستوران‌ها و حتی سبزی‌فروشی‌ها مشاهده می‌شود، تاثیر بسیاری از تبلیغات کاهش مصرف و ضرورت آن؛ خنثی می‌شود. ممکن است سهم نسبی این مصارف کم باشد؛ اما تاثیر نمادین آنها زیاد است. پیشنهاد می‌شود مشابه تجارب ذکر شده؛ برای رفع این نمادهای منفی در اولویت اقدام شود. به‌عنوان نمونه مشابه، طی سال‌های گذشته استفاده از لامپ‌های مدادی در مغازه‌های پاکستان، ممنوع و همچنین از طریق اجرایی برای عملیاتی شدن این قانون، اقدام شده است. خوشبختانه در تابستان ۸۷ ابلاغیه‌هایی برای ممنوعیت این روشنایی‌ها صادر شد، اما متأسفانه زمینه اجرایی نهادهای برای آنها کافی نیست. نیروی انتظامی کشور از نظر تعداد محدودیت دارد: در ایران به‌ازای هر ۹۰۰۰ نفر و در آلمان به‌ازای هر ۸۵۰ نفر جمعیت یک پلیس وجود دارد. از این رو برای چنین فعالیت‌های انضباطی مستمر، حتی در صورت وجود قانون، نیاز به نیروهای مکمل است. بر مبنای تجارب دیگر کشورها، فعال نمودن نیروهای کم‌هزینه مانند دانشجویان، با مراجعات مکرر هر هفته یا هر ده روز یک‌بار، و افزایش تدریجی سطح سخت‌گیری از تذکر و ابلاغ و نهایتاً اخطار کوتاه‌مدت برای قطع برق، می‌توان عمده روشنایی‌های غیر استاندارد را برطرف نمود و البته برای موارد انگشت‌شمار بی‌توجه به مراجعات چندباره، از قوه قهریه استفاده نمود. به‌طور خلاصه مسئله اصلی سازمان‌دهی و نه تامین مالی موضوع است.

بهره‌گیری از مشارکت و غرور ملی؛ برنامه‌ریزی و مانور آمادگی: آیا همکاری مردم برزیل برای کاهش ۲۰ درصدی مصرف برق، بیشتر به‌عنوان یک نقطه ضعف دیده می‌شود و یا همانند رتبه یک آنها در فوتبال، نماد پتانسیل کار گروهی سریع و مایه سربلندی است؛ البته با برنامه‌ریزی، اجرا در مناطق نمونه و آمادگی برای اجرای چنین برنامه‌هایی می‌توان آنها را با سخت‌گیری کمتر و ادبیات ملایم‌تر نیز اجرا کرد. به‌عنوان نمونه و در حد یک ایده، آیا از ملت ایران، نمی‌توان تقاضا کرد، در خانه‌هایی که بیش از یک کولر دارند، برای ساعاتی از روز با استقرار در اتاق‌هایی کمتر؛ یکی از کولرها را خاموش نمایند؟ به‌خاطر بیاوریم ۱۰٪ صرفه‌جویی همگانی می‌توانست خاموشی گسترده تابستان ۸۷ را برطرف کند. اما چنین روش‌هایی آزموده نشدند و عمدتاً در ارتباط با مردم به ارائه توضیحات و درخواست‌های کلی، بسنده شد. با توجه به برآورد جدی امکان تکرار چنین کمبودهایی، سنجش میزان تاثیر روش‌های مختلف در مناطق پایلوت، و بسترسازی آمادگی اجرا شبیه مانور زلزله و آتش‌سوزی؛ برای کاهش خسارات و بی‌نظمی در زمان بحران احتمالی ضرورت دارد.

توسعه استفاده از زیربنای بخش تعاونی و خصوصی: شرکت برق منطقه‌ای یزد برای توزیع لامپ‌های کم‌مصرف، با پذیرش وجه پرداختی شرکت‌های تعاونی در اقساط ۸ ماهه؛ پتانسیل بخش تعاونی و از طریق آنها عمده‌فروشی و خرده‌فروشی را طی سال‌های ۸۲ تا ۸۴ تقویت نمود و به‌عنوان نمونه از ۵ میلیون شعله لامپ یارانه‌ای طرح صایران، ۱۵٪ در استان یزد، توزیع شد. استان تهران با ۱۴٪ و خراسان با ۱۳٪ در رتبه‌های دوم و

سوم بوده‌اند. به بیان دیگر با سازوکار مناسب و تسهیلات و اعتماد بیشتر، توزیع لامپ حدود ۱۰ برابر جمعیت نسبی استان بوده‌است و بخش مهمی از این سیاست‌ها به مناطق دیگر نیز قابل تعمیم است. از آنجاکه نیروی متخصص ارزان (و نه کارگر ارزان) در کنار انرژی ارزان دو مزیت جهانی برای ایران است، سازمان‌دهی خدمات فنی ارزان قیمت و اشتغال‌زای بهینه‌سازی مصارف، کم‌هزینه‌تر از دیگر کشورها خواهد بود.

نتیجه‌گیری

کمبود ناگهانی برق، پدیده ویژه‌ای است و هر منطقه آن را به‌صورتی منحصر به فرد تجربه می‌کند. اما غالباً امکان کاهش سریع تقاضای برق وجود دارد. تجارب موفق کاهش ۳ تا ۲۰ درصد نیاز مصرف، در کشورهای مختلف به‌دست آمده است. برآوردی از سود خالص و هزینه‌ها در دسترس نیست، با این حال کاهش تقاضا عمدتاً بدون هزینه و خسارات سنگین اقتصادی و معضلات اجرایی حاصل شده است. این نتایج و سیاست‌هایی که منجر به صرفه‌جویی‌ها شدند، اهمیت ویژه‌ای دارند، زیرا کمبودهای ناگهانی و گسترده در تامین برق، با احتمال بیشتری از گذشته رخ می‌دهد.

اصلاح قوانین، آزادسازی صنعت برق و استقرار بازار برق، موجب کاهش سطح ذخیره تولید و حاشیه‌های امنیت زنجیره کلی تامین برق شده، از این‌رو سیستم تامین برق بیش از گذشته در برابر پیشامدهای غیر مترقبه آب و هوا و دیگر اتفاقات، آسیب‌پذیر شده است. تغییر آب و هوای جهانی، به‌صورت افزایش شدت تغییرات جوی و در نتیجه بروز چنین وقایعی، نمایان شده است.

سیاست‌های کاهش سریع تقاضای برق، نمی‌توانند جانشین رفع مشکلات سمت تولید باشند. ولی می‌توانند در مدت تعمیر یا رفع حوادث استفاده شوند. بهینه‌سازی سازمان‌یافته رایگان یا ارزان مصارف صنعتی، جایگزینی گسترده لامپ‌های کم‌مصرف با یارانه متناسب با جوامع هدف، بازگشت به استفاده از سوخت به‌جای برق، اطلاع‌رسانی و استفاده از رسانه‌ها، نرخ‌های تشویقی و تنبیهی، تشویق خاموش کردن تجهیزات به‌جای حالت انتظار، جیره‌بندی مصرف برق، خاموش کردن فریزرها، تنظیم دمای محیط، اقدام نمادین کاهش روشنایی تجاری، بازفروش برق صنایع به بازار برق، خاموش کردن رایانه و چاپگر در محیط‌های اداری و تجاری هنگام ناهار؛ از روش‌های استفاده شده هستند.

به بیان خلاصه راهکارها کمتر تکنولوژیکی و عمدتاً از طریق سیاست‌گذاری برای تغییر وضعیت و رفتار می‌باشند. از این‌رو برای رفع بحران محتمل اشاره شده، نقش سازمان‌دهی و مدیریت، مهمتر از منابع مالی می‌باشد.

اگر قبل از بحران تاثیر روش‌ها در مناطق پایلوت و در قالبی همانند مانور زلزله یا آتش‌سوزی، آزموده و زیربنای مورد نیاز طراحی و آماده گردد؛ از خسارات گسترده‌ی اجرای سریع فرضیه‌ها از طریق سعی و خطا در سطح کلان، پرهیز خواهد شد.

ارزانی بهای برق و دارا بودن بیشترین رشد مصرف برق در دنیا، تجربه خاموشی تابستان ۸۷ و احتمال تکرار آن، ضرورت توجه و آمادگی برای کاهش سریع مصرف برق را برای ایران ایجاب می‌نماید. استفاده گسترده از تجهیزات کم‌بازده و رفتار مصرف برق بیش از نیاز، پتانسیل قابل ملاحظه‌ای را نمایان می‌سازد. نمونه نتایج مناطق پایلوت کم‌درآمد در

استان یزد؛ ۱۵ تا ۲۰ درصد کاهش سریع انرژی و پیک بار مشترکین خانگی را تنها با اجرای یک یا دو روش، نشان داده است. همچنین جدیت در حذف نمادهای منفی، شفافیت و صداقت بیان وضعیت به مردم برای تبدیل نشدن بحران به فاجعه و رده‌بندی اولویت‌های اقتصادی بقای صنعتی برای زمان الزام انتخاب بین گزینه های بد و بدتر و احیانا تامین منابع مالی برای باز خرید صنایع انرژی بر کم‌کاربر و کم‌سود، ضرورت دارد.

منابع

- [1] Meier, A. " Saving Electricity Quickly " , International Energy Agency, 2005 (www.iea.org).
- [2] Easterling, D.R. Evans, J.L. Ya Groisman, P. Karl, T.R. Kunkel, K.E. and Ambenje. P. "Observed Variability & Trends in Extreme Climate Events: A Brief Overview" Bulletin of the American Meteorological Society, 81, 417-425, 2000.
- [3] EDF. 2004. "Particuliers: Tout Savoir sur Tempo". <http://edf.fr> Paris, France, Electricité de France.
- [4] Pang, T. "Energy Efficiency as a Resource." Presentation at the ACEEE Market transformation Meeting at Berkeley, CA. 2003 June 23. Washington, D.C., American Council for an Energy-Efficient Economy.
- [5] Rosenberg, M. "Finding Quick Electricity Savings in the Compressed Air Business. " Presentation at the International Energy Agency Workshop, "Saving Electricity in a Hurry", Paris France: www.iea.org, 2003 June 20.
- [6] CAISO, " System Conditions " <http://caiso.com/> ,California Independent System Operator, 2004.
- [7] LBNL, "Currentenergy Website." <http://currentenergy.lbl.gov>, Lawrence Berkeley National Laboratory, 2004.
- [8] TEPCO, "Actual Supply and Demand for Summer 2003" www.tepco.co.jp ,Tokyo, Japan, Tokyo Electric Power Company, 2003.
- [9] McAuliffe, P. "Northwestern United States Aluminum Industry Response to High Electricity Prices Or How the Aluminum Industry Saved the West." Presentation at the International Energy Agency Workshop, "Saving Electricity in a Hurry", Paris, France, www.iea.org, 2003 June 20.
- [10] Almeida, E. Federal University of Rio de Janeiro. Personal Communication, 2003 September 17.
- [11] The Japan Times Online, "Power Crisis Helped Public Save Energy" Tokyo, Japan , 2003 November 23. (www.japantimes.co.jp).
- [12] www.iea.org/textbase/papers/2005/savingelec_fact.pdf.

۱۳] [۱۳]

۱۴] [۱۴]